

ВІДГУК

офіційного опонента *Колодяжного Максима Геннадійовича*

на дисертаційну роботу

Бережного Євгена Вікторовича

на тему «Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання

знищенню, підробці або заміні номерів вузлів

та агрегатів транспортного засобу»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

у галузі знань «08» Право

за спеціальністю «081» Право

Вивчення тексту дисертаційного дослідження, публікацій за його темою дає підстави для формулювання однозначного судження про те, що Є. Бережний здійснив на високому методологічному рівні достатній обсяг наукової роботи. Можна констатувати, що рецензована праця з теоретичного та прикладного боків є значущою для кримінологічної та кримінально-правової наук та практики запобігання кримінальним правопорушенням в Україні, а її автор виконав усі поставлені наукові задачі й досяг сформульованої мети.

Актуальність теми дисертації, яку розробив Є. Бережний, не викликає жодних сумнівів. Адже явище кримінальної протиправності у виді злочинності у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні було та залишається в Україні у період правового режиму воєнного стану таким, що потребує дослідження низки досі невирішених або частково вирішених правових та кримінологічних проблем. Стан кримінальних правопорушень, передбачених ст. 290 КК України, сукупність яких утворює представлене негативне явище соціальної дійсності, який визначається кількістю їх офіційного обліку, аж ніяк не відбиває його реальну поширеність через високий рівень латентності.

Актуалізація правової та кримінологічної матерії, яку у цілому успішно досліджує у своїй роботі Є. Бережний, зумовлюється великою кількістю (9,8 млн одиниць) легкових транспортних засобів в Україні, які перебувають переважно у приватній власності. Їх власники є фактично потенційними потерпілими, які можуть через власну необачність, неухважність, довірливість та інші віктимні властивості та віктимну поведінку перетворитись на жертв викрадення їх транспортних засобів, номери вузлів та агрегатів яких можуть згодом знищитись, підробитись або замінитись.

Актуальність розглядуваного у науковій праці соціального явища зумовлюється також широкою палітрою негативних соціальних наслідків, які настають завдяки учиненню цих кримінальних правопорушень. Такими наслідками є:

- а) порушення права власності на володіння та розпорядження транспортним засобом;

- б) позбавлення багатьох громадян, транспортні засоби яких були викрадені з подальшою заміною їх номерів вузлів та агрегатів, доходів, які мали б отримуватись за допомогою використання предмету кримінального правопорушення;

- в) збільшення в Україні нелегального ринку викрадених автомобілів та учасників подібних кримінальних оборудок;

- г) поглиблення криміналізації українського суспільства, у тому числі у частині збільшення рівня організованої та професійної злочинності, представниками яких є особи, залучені до процесу викрадення транспортних засобів та знищення / підробки / заміни номерів їх вузлів і агрегатів, тощо.

З урахуванням переліченого спроба дисертанта дослідити кримінальні правопорушення, передбачені ст. 290 КК України, пізнати специфіку складного соціального явища, утвореного їх сукупністю, визначити його природу та основні напрями його запобігання тощо, заслуговує виключно на високу оцінку. Це пояснюється низкою взаємопов'язаних обставин:

– з успішністю запобігання знищенню, підробці або заміні номерів вузлів та агрегатів транспортних засобів корелює загальний стан злочинності у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні;

– у сучасній українській кримінології, як і в кримінальному праві, об'єктивно кажучи, простежується очевидний науковий пробіл щодо правового та кримінологічного пізнання кримінальних правопорушень, передбачених ст. 290 КК України, оскільки основний акцент науковцями здійснюється на дослідженні інших і не завжди актуальних для подальшого розвитку держави і суспільства явищ;

– результативність обмеження поширення таких правопорушень впливає на ступінь захисту державою права власності фізичних та юридичних осіб, що є своєрідним індикатором для зовнішньої оцінки готовності України набути членство в ЄС.

Здійснене Є. Бережним дослідження спрощує пошук відповідей на чимало важливих й водночас непростих запитань, як-то: У чому полягають особливості кримінально-правової характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 290 КК України? Якою є специфіка караності такого кримінального правопорушення? Що становить кримінологічну «унікальність» таких правопорушень з огляду на їх кількісно-якісні показники, детермінацію та особу злочинця? Яку стратегію і тактику мають застосувати суб'єкти правотворення й правозастосування щодо посилення ефективності некарального впливу на криміногенні об'єкти, що продукують та зумовлюють кримінальні правопорушення, які досліджуються? тощо.

Перевага дисертації Є. Бережного порівняно з більшістю інших, більш емпірично скромних й теоретично уразливих кримінологічних наукових розвідок, полягає в її значному прикладному потенціалі, коректно обраній дослідницькій стратегії пізнання запропонованої кримінологічної та кримінально-правової проблеми. Це стало можливим, окрім іншого, завдяки поєднанню правових, системно-структурних, системно-функціональних та

деяких інших аспектів вивчених питань. Прикладний характер отриманих результатів здійсненого дослідження зумовлений, окрім іншого, використанням автором результатів власного емпіричного дослідження зазначеної проблематики. Результати емпіричного пізнання явища, що розглядається, дозволили вийти на якісно вищий рівень теоретизування при розгляді багатьох приватних аспектів представленої проблематики.

Перелічені та інші обставини свідчать про підвищену актуальність, теоретичну значущість й практичну затребуваність проблематики, яку ґрунтовно дослідив дисертант.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни. Наукова новизна висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає в тому, що представлена дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням, в якому всебічно висвітлено кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання кримінально караним знищенню, підробці або заміні номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу.

Особливої уваги заслуговують положення наукової новизни із рубрики «уперше». Вони стосуються:

а) дослідження складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 290 КК України в динаміці та визначення найбільш поширених видів кримінальних покарань, які застосовуються до осіб, визнаних винними у вчиненні цього кримінального правопорушення;

б) визначення ключових факторів, що сприяють латентизації таких правопорушень;

в) установлення кримінологічно значущих рис осіб, винних у знищенні, підробці або заміні номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, що дало можливість сформувати типовий портрет такого злочинця;

г) розроблення комплексної системи заходів запобігання кримінально караним знищенню, підробці або заміні номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу.

Достовірність та обґрунтованість отриманих Є. Бережним наукових результатів зумовлюється, а саме:

- коректним визначенням об'єкту та предмету дослідження;
- потужністю методологічної бази щодо поєднання загальнофілософських, загальнонаукових й спеціальних методів дослідження;
- базуванням роботи на системному та комплексному підходах проблем, посталих у ході наукового пошуку, а також наявністю належного рівня наукових узагальнень;
- умілим поєднанням гносеологічної та праксеологічної складових наукового пошуку;
- надійною емпіричною основою (75 вироків по кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 290 КК України; статистична інформація Офісу Генерального прокурора);
- обранням вірної методики дослідження, правильним застосуванням наукового інструментарію для здійснення поставлених дослідницьких задач;
- визначенням продуманої структури дисертації, коректністю архітектоніки предметної сфери наукового пізнання обраної складної наукової проблематики;
- вивченням та використанням значної кількості наукової літератури (усього 193 джерела) тощо.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності. За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Бережного Є. В. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності «081» Право та напрямам досліджень відповідно до освітньої програми з підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям з кримінального права та кримінології.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові збіги, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Бережного Євгена Вікторовича є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертаційна робота написана українською мовою. Викладення наукового матеріалу є послідовним, логічним, доступним для сприйняття. Стиль мови у дисертації є науковим. Автор використав загальноприйнятий категоріально-понятійний апарат, що відповідає сучасному розвитку сучасної правової та кримінологічної науки та теорії запобігання злочинності.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, 9 розділів, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінок. У вступі дисертант: обґрунтовує актуальність свого дослідження; указує на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; конкретизує мету, задачі, об'єкт та предмет дослідження; перелічує застосовані методи; указує на повноту нормативно-правової та теоретичної основи роботи, її емпіричну базу; виділяє положення наукової новизни одержаних результатів; наводить їх практичне значення; уточнює апробацію результатів дослідження; демонструє структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «Кримінально-правова характеристика складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 290 Кримінального кодексу України та покарання за нього» дисертант визначає сучасний стан кримінально-правових відносин у сфері знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу; наводить кримінально-правову характеристику кримінального правопорушення, передбаченого ст. 290 КК України; вивчає питання його караності. При цьому варто наголосити на дотриманні автором наукових традицій харківської школи кримінального права, що відбивається у його поглядах на об'єкт, об'єктивну сторону,

суб'єкт та суб'єктивну сторону складу цього кримінального правопорушення.

Другий розділ дисертації під назвою «Кримінологічна характеристика знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу» присвячений дослідженню кримінологічних проблем, як-от: показники вимірювання та латентність знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу; криміногенна детермінація знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу; особа злочинця при вчиненні знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу. Пізнання окресленої кримінологічної проблематики здійснено автором на підставі застосування комплексного підходу. Він виразився у повноті та змістовності вирішення перелічених дослідницьких задач.

Дослідження базових (вихідних) кримінально-правових та кримінологічних питань дало змогу здобувачу перейти до лейтмотиву свого дослідження, який міститься у третьому розділі дисертації «Запобігання знищенню, підробці або заміні номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу». Цей структурний елемент роботи містить такі важливі та взаємопов'язані між собою підрозділи, які стосуються: (а) загальносоціального запобігання знищенню, підробці або заміні номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу; (б) спеціально-кримінологічного запобігання цим правопорушенням; (в) суб'єктів їх запобігання. Цей розділ відзначається застосуванням класичного прийому кримінологічного опису запобігання на підставі трьохкомпонентної системи, доповненої заходами віктимологічної профілактики.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи. Наукові результати дисертації висвітлені у 6 наукових публікаціях здобувача, серед

яких 3 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України. Також результати дисертації були апробовані на 3-х наукових фахових конференціях.

Науковий рівень публікацій здобувача за темою його дослідження є високим, порушення принципів академічної доброчесності у них не зафіксовано.

Таким чином, наукові результати, описані в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях дисертанта.

Практичне значення дисертаційного дослідження, яке розглядається, не викликає сумнівів, адже його результати мають у подальшому перспективу використання у:

- науково-дослідницькій діяльності – під час проведення наукових пошуків для подальшого дослідження проблематики, яка стосується кримінальних правопорушень, передбачених ст. 290 КК України;

- правотворчій діяльності – з метою використання отриманих результатів у процесі розроблення законодавства у сфері запобігання злочинності, включаючи Стратегію запобігання та протидії злочинності в Україні на період до 2030 року та Стратегію підвищення рівня безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні на період до 2030 року;

- навчальному процесі – при викладанні дисципліни «Кримінальне право», «Кримінологія», «Запобігання та протидія злочинності», «Профілактика правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту» та ін. При написанні навчальної літератури (акт впровадження результатів дисертації у навчальний процес Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» від 15 січня 2026 р.);

- правозастосуванні – для підвищення ефективності діяльності суб'єктів, залучених до виявлення, профілактики, досудового розслідування та інших напрямів роботи, пов'язаної з обмеженням поширення

кримінальних правопорушень щодо знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу (довідка відділу поліції № 2 Харківського РУП № 2 ГУНП у Харківській області про впровадження результатів дисертації у практичну діяльність підрозділів Національної поліції).

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи. Попри загальне позитивне враження від авторських ідей та розкриття основних питань представленого дисертаційного дослідження Є. Бережного, воно природно не позбавлене окремих дискусійних положень, які потребують додаткового обґрунтування.

1. У рубриці «Методи дослідження» вступу дисертації автор у цілому коректно перелічує загальнофілософські, загальнонаукові та спеціально-галузеві методи. Разом із тим виникає необхідність розширити їх перелік деякими іншими методами, які насправді здобувач уміло застосовував у своєму дослідженні. Йдеться про загальнонаукову методологію системного підходу, адже у роботі наголошується на системі запобіжної діяльності, системних проблемах запобігання (С. 18), триланковій системі запобігання правопорушенням тощо. Системний підхід не обмежується системно-структурним методом, який указав автор. Є пропозиція додати ще системно-функціональний метод, оскільки здобувач здійснює в окремому підрозділі 3.3 поглиблений кримінологічний аналіз напрямів діяльності (функцій) державних і недержавних суб'єктів, залучених до запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 290 КК України. Крім цього, з урахуванням пізнання дисертантом прогалин чинного законодавства України у цій сфері, варто додати герменевтичний метод. При цьому загальна методологічна рамка дослідження відповідає сучасним високим вимогам у цій площині.

2. У підрозділі 2.1 шановний автор дослідив стан кримінальних правопорушень, передбачених ст. 290 КК України. У цьому зв'язку спостерігається неспівпадіння окремих даних. Зокрема, у таблиці 2.1 на С. 94

указано, що у 2024 р. в Україні зареєстровано 628 таких правопорушень, а у схемі 2.2 на С. 101 при побудові їх динаміки вже указано 507 правопорушень.

У підрозділі 2.1 надано достатньо логічні пояснення факту істотного зниження рівня таких правопорушень, особливо у 2023–2024 рр. аж на 40,9 %. Загалом коректні авторські судження з цього приводу теоретичного характеру можна було б підкріпити результатами опитування співробітників органів Національної поліції, як головних суб'єктів розслідування та профілактики цих кримінальних посягань.

3. На С. 162 дисертант підкреслює, що розробка окремої стратегії запобігання кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту не є доцільним для підвищення ефективності запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 290 КК України. Тому автор наполягає на прийнятті «широкої стратегії», яка б охоплювала основні аспекти злочинності. Подібний авторський підхід вимагає надання додаткових аргументів.

Потреба у Стратегії запобігання кримінальним правопорушенням в Україні на період до 2030 року визнається, особливо з огляду на формування сучасних рамок кримінологічної політики в умовах воєнного часу. При цьому навряд чи такий нормативно-правовий акт здатний істотно відбитись на покращенні правозастосування безпосередньо щодо запобігання правопорушенням, передбаченим ст. 290 КК. Така Стратегія може закласти правовий фундамент для створення проєвропейських стандартів профілактики злочинності, удосконалення координації та субординації між суб'єктами запобіжної діяльності. Однак більш предметний характер матиме спеціальна Стратегія підвищення рівня безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні, яка, у тому числі, включатиме заходи щодо запобігання різним незаконним діям із номерами вузлів та агрегатів транспортних засобів. Тим більше, що на сьогодні в Україні немає чинної Стратегії, Програми та Плану у цій сфері.

4. Теорія ситуаційного запобігання злочинності (*Situation Crime Prevention Theory*), розроблена ще у 80-х рр. XX ст. П. Фелсоном, Л. Коеном, Р. Кларком, передбачає, що шанси вчинення злочину підвищуються, якщо вершини (злочинець, жертва, ситуація) умовного трикутника зближуються. Шановний дисертант основний акцент здійснює на правопорушникові, тоді як аналіз жертви та ситуації вчинення досліджуваних правопорушень вивчається поверхово. Наприклад, на С. 182 у профілактиці захисту не вказано про посилення власниками транспортних засобів захисту цього майна, яке може бути викраденим та номери вузлів та агрегатів якого можуть знищуватись чи замінюватись. На С. 189 у межах заходів віктимологічної профілактики автор здебільшого наголошує на уважності потенційних покупців транспортних засобів. Тому є прохання до дисертанта уточнити перспективні напрями ситуаційного запобігання таким правопорушенням.

Висловлені судження не впливають на загальну високу і виключно позитивну оцінку дисертаційного дослідження Є. Бережного. При цьому репрезентативність отриманих автором наукових результатів, обґрунтованість здійснених ним висновків і наданих пропозицій не піддаються жодному сумніву.

ВИСНОВОК ПРО ДИСЕРТАЦІЙНУ РОБОТУ

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії *Бережного Євгена Вікторовича* на тему «Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання знищенню, підробці або заміні номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для наук кримінального права та кримінології. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п.6–9 «Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач *Бережний Євген Вікторович* заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії в галузі знань «08» Право за спеціальністю «081» Право.

Опонент –

**Завідувач відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник**

Максим КОЛОДЯЖНИЙ